

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра публічної політики

ДЕРЖАВНЕ АНТИМОНОПОЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи студентів

КИЇВ – 2023

*Схвалено Вченою радою
Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 2 від 27 вересня 2023 р.)*

Укладачі:

Н.М. Корчак, доктор юридичних наук, доцент;
Т.П. Козаченко, кандидат наук з державного управління.

Рецензенти:

Р.В. Ігонін, доктор юридичних наук, доцент, провідний юрисконсульт відділу забезпечення діяльності у сфері запобігання корупції ДП НАЕК «Енергоатом»;

Ю.Г.Рубан, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри державного управління ННІ публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Державне антимонопольне моделювання: методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів / уклад.: Н.М. Корчак, Т.П. Козаченко. К.: ННІ ПУДС КНУ. 2023. 22 с.

Методичні вказівки призначені для студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка усіх форм навчання спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», які вивчають дисципліну «Державне антимонопольне моделювання», а також для аспірантів, викладачів та науковців, які цікавляться даною проблематикою.

©Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, 2023

ВСТУП

Розвиток сучасної України неможливий без вільного підприємництва, вільної конкуренції й вільної торгівлі, для державного захисту яких і створення необхідних для цього інститутів присвячена антимонопольна діяльність держави.

У країнах з нерозвинутою ринковою економікою вирішуються специфічні антимонопольні завдання й проводиться постійне зіставлення її цілей з реаліями господарського життя. У міру придбання економічною системою ринкових рис змінюються концепція захисту конкуренції й характер антимонопольного впливу на економіку. У динамічному процесі взаємин суспільства – конкуренції та суспільства – монополії формуються концептуальні основи антимонопольної діяльності.

Створення конкурентного середовища, а також умов для задоволення інтересів усіх суб'єктів ринку і досягнення ними власних цілей у межах господарських відносин, що виникають у системі ринкової економіки, – це основна функція держави, оскільки однією із властивостей продуктивної економіки ринкового типу вважається саме її конкурентний характер.

Антимонопольні органи через менеджмент антимонопольної діяльності здатні здійснювати комплексне дослідження та моделювання ринкового середовища у поєднанні з налагодженою взаємодією всіх підрозділів і посадових осіб підприємств, організацій, установ та органів державної влади в інтересах продуктивного досягнення визначених конкурентних стратегій з дотриманням принципів конкурентної боротьби та норм конкурентного законодавства. Тому антимонопольна діяльність служить потребам суспільства тим, що захищає його від руйнівних наслідків неконтрольованої ринкової влади.

Практичне провадження антимонопольного контролю повинно здійснюватися фахівцями, які мають необхідні для цього знання.

Дисципліна «Державне антимонопольне моделювання» є важливою складовою підготовки студентів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Навчальна дисципліна знайомить студентів із основними засадами антимонопольної політики держави, механізмами державного антимонопольного регулювання, проблемами модернізації національного конкурентного законодавства з метою вивчення та застосування основних державних антимонопольних інструментів забезпечення захисту економічної конкуренції Україні, визначення порушень конкурентного законодавства, виявлення основних проблем розгалуженості конкурентного законодавства України та спроможності моделювання шляхом кодифікації конкурентного (антимонопольного) законодавства України, спираючись на аналіз законодавства України та іноземних країн у цій сфері. Вивчаються два блоки тем: теоретичні основи формування конкурентного середовища; антимонопольне регулювання в системі державного управління та адміністрування. Розкриваються теоретико-методологічні основи реалізації конкурентної (антимонопольної) політики в Україні та світі. Конкуренція та монополія розглядаються як об'єктивні властивості соціального ринкового господарювання. Детальна увага приділяється державним антимонопольним інструментам забезпечення захисту економічної конкуренції. Послідовно розглядається кількісна та якісна характеристика монопольного становища, етапи оцінки монопольного (домінуючого) становища господарюючого суб'єкта ринку, методика визначення обсягу ринку товару та ринкової частки суб'єкта господарювання. Визначається алгоритм моделювання процесів кодифікації конкурентного (антимонопольного законодавства) України.

Мета навчальної дисципліни полягає у засвоєнні студентами знань щодо реалізації конкурентної (антимонопольної) політики в Україні та світі; особливостей визначення монопольного становища підприємців на ринку для розуміння доцільності прийняття рішень щодо захисту конкуренції в сучасних умовах економічного розвитку; пошуку та застосування відповідних інструментів, які регулюють антимонопольну діяльність

юридичної особи; набуття практичних навичок застосування отриманих знань для розв'язування складних задач та вирішення практичних проблем у цій сфері.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

знати:

теоретичні основи виникнення монополій, їх суть та основні види;

суть та умови існування конкуренції;

правові характеристики інструментів державного регулювання у сфері обмеження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції, природних монополій;

принципи здійснення антимонопольної політики;

способи демонополізації та заходи щодо їх реалізації;

особливості юридичної відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;

вміти:

застосовувати відповідні норми чинного законодавства при вирішенні завдань, спрямованих на розвиток конкуренції;

аналізувати та вирішувати правові проблеми, пов'язані із захистом конкуренції;

використовувати інструментарій оцінки стану та захисту економічної конкуренції;

організувати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів антимонопольного регулювання;

здійснювати професійну діяльність з урахуванням потреб забезпечення конкурентного середовища;

володіти:

навичками наукового дослідження та управління інформацією;

навичками критичного ставлення та прогнозування стосовно політичних, економічних, правових подій та явищ;

навичками виконання завдання, розв'язання задач і проблем у сфері конкурентної (антимонопольної) політики;

навичками генерування нових ідей та ініціатив щодо визначення перспективних напрямів забезпечення добросовісної конкуренції;

навичками впровадження досвіду передових практик антимонопольного регулювання.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно вимог Стандарту вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» для першого рівня вищої освіти дисципліна «Державне антимонопольне моделювання» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних *компетентностей*:

загальні:

здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав;

здатність працювати в команді;

здатність планувати та управляти часом;

вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

навички міжособистісної взаємодії;

спеціальні (фахові) компетентності:

здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів;

здатність розробляти тактичні та оперативні плани управлінської діяльності;

здатність готувати проекти управлінських рішень та їх впроваджувати.

Згідно вимог Стандарту вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» для першого рівня вищої освіти дисципліна «Державне антимонопольне моделювання» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних *результатів навчання*:

використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства;

знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування;

знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування;

розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень;

використовувати дані статистичної звітності, обліку та спеціальних досліджень у професійній діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи формування конкурентного середовища»

Тема 1. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості соціального ринкового господарювання: поняття, принципи, критерії визначення

Характеристика ринку в цілях конкурентного законодавства. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості економіки. Конкуренція: функції та економіко-правове розуміння сутності. Монополія: функції та економіко-правове розуміння сутності. Досконала та недосконала конкуренція як різновиди ринкових ситуацій.

Тема 2. Об'єктивна необхідність та регулюючий вплив держави при забезпеченні умов конкурентної боротьби

Захист конкуренції як діяльність держави. Об'єкти антимонопольного захисту. Зарубіжний досвід забезпечення змагальності в правилах ринкового господарювання. Виникнення загальнонаціонального антитрестівського законодавства в США. Закон Шермана 1890 р. Закон Клейтона 1914 р. Закон про Федеральну торгову комісію 1914 р. Правова природа підтримки та захисту конкуренції в Україні. Поняття та структура конкурентного законодавства в Україні. Загальна характеристика конкурентних відносин. Особливості державного регулювання та контролю у сфері природних монополій.

Змістовий модуль 2. «Антимонопольне регулювання в системі державного управління та адміністрування»

Тема 3. Конкурентна та антимонопольна політика держави

Поняття та функції конкурентної (антимонопольної) політики держави. Елементи й засади реалізації господарсько-правової політики держави. Системно-структурні зв'язки

конкурентної (антимонопольної) політики з іншими напрямми економічної політики держави. Інструменти та механізми реалізації конкурентної (антимонопольної) політики. Особливості та напрямми конкурентної (антимонопольної) політики держав.

Тема 4. Державні антимонопольні інструменти забезпечення захисту економічної конкуренції та система відповідальності

Антимонопольний комітет як інструмент забезпечення захисту економічної конкуренції, його місце та роль. Система органів Антимонопольного комітету України. Порядок утворення і діяльності колегіальних органів Антимонопольного комітету України. Компетенція та повноваження Антимонопольного комітету України. Правове становище територіальних відділень Антимонопольного комітету України: способи формування їх компетенції. Взаємодія антимонопольних органів з органами влади та управління, із засобами масової інформації та громадськими організаціями. Поняття та види порушень конкурентного законодавства. Види відповідальності за порушення конкурентного законодавства та стадії її здійснення.

Тема 5. Моделювання процесів кодифікації конкурентного (антимонопольного) законодавства України

Проблема розгалуженості конкурентного законодавства. Систематизація законодавства як процес впорядкування чинних юридичних актів у сфері конкуренції. Особливості кодифікації як форми систематизації нормативно-правових актів. Реформування системи антимонопольних органів: відповідальність, незалежність.

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи формування конкурентного середовища»

Лекція 1. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості соціального ринкового господарювання: поняття, принципи, критерії визначення

План

1. Характеристика ринку в цілях конкурентного законодавства.
2. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості економіки.
3. Конкуренція: функції та економіко-правове розуміння сутності.
4. Монополія: функції та економіко-правове розуміння сутності.
5. Досконала та недосконала конкуренція як різновиди ринкових ситуацій.

Лекція 2. Об'єктивна необхідність та регулюючий вплив держави при забезпеченні умов конкурентної боротьби

План

1. Захист конкуренції як діяльність держави. Об'єкти антимонопольного захисту.
2. Зарубіжний досвід забезпечення змагальності в правилах ринкового господарювання.
3. Виникнення загальнонаціонального антитрестівського законодавства в США. Закон Шермана 1890 р. Закон Клейтона 1914 р. Закон про Федеральну торгову комісію 1914 р.

4. Правова природа підтримки та захисту конкуренції в Україні.
5. Поняття та структура конкурентного законодавства в Україні.
6. Загальна характеристика конкурентних відносин.
7. Особливості державного регулювання та контролю у сфері природних монополій.

Змістовий модуль 2. «Антимонопольне регулювання в системі державного управління та адміністрування»

Лекція 3. Конкурентна та антимонопольна політика держави

План

1. Поняття та функції конкурентної (антимонопольної) політики держави.
2. Елементи й засади реалізації господарсько-правової політики держави.
3. Системно-структурні зв'язки конкурентної (антимонопольної) політики з іншими напрямками економічної політики держави.
4. Інструменти та механізми реалізації конкурентної (антимонопольної) політики.
5. Особливості та напрямки конкурентної (антимонопольної) політики держав.

Лекція 4. Державні антимонопольні інструменти забезпечення захисту економічної конкуренції та система відповідальності

План

1. Антимонопольний комітет як інструмент забезпечення захисту економічної конкуренції, його місце та роль.
2. Система органів Антимонопольного комітету України. Порядок утворення і діяльності колегіальних органів Антимонопольного комітету України.
3. Компетенція та повноваження Антимонопольного комітету України.
4. Правове становище територіальних відділень Антимонопольного комітету України: способи формування їх компетенції.
5. Взаємодія антимонопольних органів з органами влади та управління, із засобами масової інформації та громадськими організаціями.
6. Поняття та види порушень конкурентного законодавства.
7. Види відповідальності за порушення конкурентного законодавства та стадії її здійснення.

Лекція 5. Моделювання процесів кодифікації конкурентного (антимонопольного) законодавства України

План

1. Проблема розгалуженості конкурентного законодавства.
2. Систематизація законодавства як процес впорядкування чинних юридичних актів у сфері конкуренції.
3. Особливості кодифікації як форми систематизації нормативно-правових актів.
4. Реформування системи антимонопольних органів: відповідальність, незалежність.

ПЛАН І ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості соціального ринкового господарювання

План

1. Надати характеристику ринку в цілях конкурентного законодавства.
2. Охарактеризувати функції та економіко-правове розуміння сутності конкуренції та монополії.
3. Проаналізувати функції та економіко-правове розуміння сутності.

Мета заняття: вивчення об'єктивних властивості соціального ринкового господарювання здійснення державного експортного контролю в Україні

Завдання 1. Розкрийте економіко-правову сутність конкуренції.

Завдання 2. Охарактеризуйте об'єктивну та суб'єктивну сторони конкуренції.

Завдання 3. Розкрийте сутність (ознаки) досконалої та недосконалої ринкової структури.

Завдання 4. Вкажіть на форми поведінки в умовах олігополістичного ринку.

Запитання для обговорення та контролю знань:

1. Економіко-правова сутність поняття ринку.
2. Об'єктивна та суб'єктивна сторони конкуренції.
3. Складові елементи законодавчого визначення економічної конкуренції.
4. Економіко-правова сутність поняття монополії, монополізації, монопольного (домінуючого) становища.
5. Механізм співвідношення понять «монополія», «олігополія», «монопсонія», «олігопсонія».
6. Чинники, які обумовлюють існування певних типів ринкових структур
7. Сутність (ознаки) досконалої та недосконалої ринкової структури.
8. Форми (способи) монополістичної концентрації.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 35-46.

Практичне заняття 2. Етапи визначення монопольного (домінуючого) становища господарюючого суб'єкта ринку

План

1. Визначити межі відповідного (або релевантного) ринку.
2. Проаналізувати кількісні та якісні показники стану конкурентного середовища як критерії монопольного (домінуючого) становища.

Мета заняття: вивчення основних етапів визначення монопольного (домінуючого) становища

Завдання 1. Охарактеризувати методiku визначення монопольного (домінуючого) становища.

Завдання 2. Визначити товарні, географічні та часові меж товарного ринку.

Запитання для обговорення та контролю знань:

1. Монопольне (домінуюче) становище: кількісна та якісна характеристика.
2. Етапи оцінки монопольного (домінуючого) становища господарюючого суб'єкта ринку. Джерела інформації.
3. Визначення обсягу ринку товару та ринкової частки суб'єкта господарювання.
4. Якісні показники структури ринку товару.
5. Кількісні показники структури ринку товару.

Рекомендована література: 1-7,13-14, 27, 38-46.

Практичне заняття 3. Основи формування та реалізації конкурентної (антимонопольної) політики держави.

План

1. Визначити економічні та правові ознаки антимонопольно-конкурентної політики України.
2. Проаналізувати особливості та напрями конкурентної (антимонопольної) політики держав.

Мета заняття: вивчення основних механізмів здійснення конкурентної (антимонопольної) політики держави в Україні

Завдання 1. Охарактеризуйте систему та елементи антимонопольного регулювання в Україні. України.

Завдання 2. Визначить завдання та функції та функції конкурентної (антимонопольної) політики держави України.

Завдання 3. Розкрийте зміст основних принципів здійснення антимонопольної політики.

Запитання для обговорення та контролю знань:

1. Поняття та зміст антимонопольної політики.
2. Сутність та основні завдання антимонопольної політики України.
3. Принципи формування та реалізації антимонопольної політики.
4. Інструменти та механізми реалізації конкурентної (антимонопольної) політики.
5. Зв'язки конкурентної (антимонопольної) політики з іншими напрямками економічної політики держави.

Рекомендована література: 1-7,13-14, 27, 38-46.

Практичне заняття 4. Антимонопольні органи як інституційний механізм в системі антимонопольного регулювання

План

1. Визначити правову природу та предмет інституту антимонопольного регулювання.
2. Проаналізувати діяльність антимонопольних органів України.

Мета заняття: вивчення основних державних антимонопольних інструментів забезпечення захисту економічної конкуренції України

Завдання 1. Охарактеризуйте суб'єкти формування та реалізації антимонопольної політики.

Завдання 2. Визначить завдання та функції Антимонопольного комітету України України.

Завдання 3. Розкрийте зміст антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Запитання для обговорення та контролю знань:

1. Антимонопольні органи як інституційний механізм в системі антимонопольного регулювання.

2. Компетенція та повноваження Антимонопольного комітету України.

3. Правове становище територіальних відділень Антимонопольного комітету України: способи формування їх компетенції.

4. Класифікація порушень конкурентного законодавства.

5. Основні ознаки зловживання монопольним (домінуючим) становищем.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 7, 13-16, 23, 38-46.

Практичне заняття 5. Модернізація чинних норм конкурентного (антимонопольного) законодавства України

План

1. Визначити основні проблеми розгалуженості конкурентного законодавства України.

2. Проаналізувати стан готовності щодо кодифікації конкурентного (антимонопольного) законодавства України.

Мета заняття: опрацювання основних форм систематизації законодавства як процесу впорядкування чинних юридичних актів у сфері конкуренції в Україні

Завдання 1. Охарактеризуйте основні нормативно-правові акти у сфері антимонопольного регулювання України.

Завдання 2. Визначить основні прогалини конкурентного (антимонопольного) законодавства України.

Завдання 3. Окресліть шляхи модернізація чинних норм конкурентного (антимонопольного) законодавства України.

Запитання для обговорення та контролю знань:

1. Система конкурентного (антимонопольного) законодавства України.

2. Сутність кодифікації законодавства як виду систематизації.

3. Принципи складання систематизованого нормативно-правового акту.

4. Галузева та підгалузева кодифікація: поняття та необхідність розмежування.

Рекомендована література: 14, 38-46.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи формування конкурентного середовища»

Тема 1. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості соціального ринкового господарювання: поняття, принципи, критерії визначення

Завдання для самостійної роботи.

Завдання 1. Підготувати презентацію щодо конкуренції та монополії як об'єктивних властивостей соціального ринкового господарювання із визначенням сутності поняття, принципів, критеріїв.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 35-46.

Тема 2. Об'єктивна необхідність та регулюючий вплив держави при забезпеченні умов конкурентної боротьби

Завдання для самостійної роботи.

Завдання 2. Підготувати презентацію щодо етапів визначення монопольного (домінуючого) становища господарюючого суб'єкта ринку із використанням відповідної Методики.

Рекомендована література: 1-5, 38-46.

Змістовий модуль 2. «Антимонопольне регулювання в системі державного управління та адміністрування»

Тема 3. Конкурентна та антимонопольна політика держави

Завдання для самостійної роботи.

Завдання 3. Підготувати презентацію щодо формування та реалізації конкурентної (антимонопольної) політики в Україні та охарактеризувати механізмів здійснення.

Рекомендована література: 1-7, 13-14, 27, 38-46.

Тема 4. Державні антимонопольні інструменти забезпечення захисту економічної конкуренції та система відповідальності

Завдання для самостійної роботи.

Завдання 4. Підготувати презентацію щодо антимонопольних органів із визначенням завдань та функцій Антимонопольного комітету України.

Рекомендована література: 1, 2, 5, 7, 13-16, 23, 38-46.

Тема 5. Моделювання процесів кодифікації конкурентного (антимонопольного) законодавства України

Завдання для самостійної роботи.

Завдання 5. Ознайомитися з основними нормативно-правовими актами у сфері антимонопольного регулювання України. Письмово дати відповідь на питання: які основні прогалини конкурентного (антимонопольного) законодавства України? Які шляхи

модернізація чинних норм конкурентного (антимонопольного) законодавства України, на Вашу думку, були би доречними в сучасних умовах?

Рекомендована література: 14, 38-46.

ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Організація оцінювання

Семестрове оцінювання таких видів робіт, як: дискусії, опитування, розв'язування задач, тестування, контрольні роботи здійснюються під час занять, які відбуваються за розкладом.

Самостійна робота студента полягає в систематичному виконанні завдань для самостійної роботи протягом семестру.

Форми оцінювання студентів

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу:

– *семестрове оцінювання (max – 60 балів / min – 36 балів):*

1. Усне опитування, дискусія, виконання практичних завдань – (max – 16 балів/ min 10 балів).

2. Модульна контрольна робота – (max – 10 балів / min – 5 балів).

3. Індивідуальне аналітичне завдання – (max – 20 балів / min – 12 балів).

4. Самостійна робота – (max – 14 бали / min – 9 балів);

– *заключне оцінювання (max – 40 балів / min – 24 балів):*

формою заключного оцінювання є іспит. Формою проведення іспиту є письмова робота із завданнями різного рівня складності. Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом під час іспиту, становить 40 балів.

– *підсумкове оцінювання (max – 100 балів / min – 60 балів):*

підсумкова оцінка визначається як сума оцінок (балів) за всіма успішно оціненими результатами навчання під час семестру та оцінки, отриманої під час іспиту. Максимальна кількість балів, яка може бути отримана студентом, становить 100 балів.

Шкала підсумкової оцінки:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно з можливістю повторного складання / Fail	0-59

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

Перелік питань до Модульної контрольної роботи 1

1. Економіко-правова сутність поняття ринку.
2. Інститути самоорганізації ринкового обміну.
3. Об'єктивна та суб'єктивна сторони конкуренції.
4. Економіко-правова сутність конкуренції.
5. Складові елементи законодавчого визначення економічної конкуренції.
6. Економіко-правова сутність поняття монополії, монополізації, монопольного (домінуючого) становища.
7. Критерії класифікації монополії.
8. Сутність поняття «природна монополія».
9. Механізм співвідношення понять «монополія», «олігополія», «монопсонія», «олігопсонія».
10. Механізм співвідношення ринку, конкуренції та монополії.
11. Позитивні та негативні риси конкуренції.
12. Позитивні та негативні риси монополії.
13. Чинники, що обумовлюють існування певних типів ринкових структур
14. Сутність (ознаки) досконалої та недосконалої ринкової структури.
15. Механізм дії досконалого конкурентного ринку.
16. Характер зв'язку між ідеальною та монополістичною конкуренцією.
17. Механізм дії олігополістичного ринку.
18. Форми поведінки в умовах олігополістичного ринку.
19. Відмінність олігополії від ідеальної конкуренції.
20. Відмінність олігополії від монополії.
21. Форми (способи) монополістичної концентрації.
22. Характеристика ринку в цілях конкурентного законодавства.
23. Конкуренція та монополія як об'єктивні властивості економіки.
24. Конкуренція: функції та економіко-правове розуміння сутності.
25. Монополія: функції та економіко-правове розуміння сутності.
26. Досконала та недосконала конкуренція як різновиди ринкових ситуацій.
27. Захист конкуренції як діяльність держави. Об'єкти антимонопольного захисту.
28. Зарубіжний досвід забезпечення змагальності в правилах ринкового господарювання.
29. Виникнення загальнонаціонального антитрестівського законодавства в США.
30. Закон Шермана 1890 р.
31. Закон Клейтона 1914 р.
32. Закон про Федеральну торгову комісію 1914 р.
33. Правова природа підтримки та захисту конкуренції в Україні.
34. Поняття та структура конкурентного законодавства в Україні.
35. Загальна характеристика конкурентних відносин.
36. Особливості державного регулювання та контролю у сфері природних монополій.

Перелік питань до Модульної контрольної роботи 2

1. Поняття та функції конкурентної (антимонопольної) політики держави.
2. Елементи й засади реалізації господарсько-правової політики держави.
3. Системно-структурні зв'язки конкурентної (антимонопольної) політики з іншими напрямками економічної політики держави.
4. Інструменти та механізми реалізації конкурентної (антимонопольної) політики.
5. Особливості та напрями конкурентної (антимонопольної) політики держав.
6. Антимонопольний комітет як інструмент забезпечення захисту економічної конкуренції, його місце та роль.
7. Система органів Антимонопольного комітету України. Порядок утворення і діяльності колегіальних органів Антимонопольного комітету України.
8. Компетенція та повноваження Антимонопольного комітету України.
9. Правове становище територіальних відділень Антимонопольного комітету України: способи формування їх компетенції.
10. Порядок та строки виконання рішень Антимонопольного комітету України.
11. Порядок прийняття та підстави оскарження рішень Антимонопольного комітету та його посадових осіб в адміністративному та судовому порядку.
12. Адміністративно-процесуальні засади діяльності Антимонопольного комітету України
13. Органи та посадові особи Антимонопольного комітету України, які розглядають справи про порушення.
14. Загальна характеристика Закону України «Про захист економічної конкуренції».
15. Монопольне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання.
16. Взаємодія антимонопольних органів з органами влади та управління, із засобами масової інформації та громадськими організаціями.
17. Поняття та види порушень конкурентного законодавства.
18. Види відповідальності за порушення конкурентного законодавства та стадії її здійснення.
19. Зловживання монопольним становищем на ринку.
20. Види правопорушень антимонопольного законодавства.
21. Проблема розгалуженості конкурентного законодавства.
22. Систематизація законодавства як процес впорядкування чинних юридичних актів у сфері конкуренції.
23. Особливості кодифікації як форми систематизації нормативно-правових актів.
24. Реформування системи антимонопольних органів: відповідальність, незалежність.

Перелік питань до Іспиту

1. Джерела антимонопольного законодавства України.
2. Суб'єкти та об'єкти антимонопольної діяльності держави.
3. Зловживання антимонопольним становищем на ринку.
4. Недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності.
5. Правові основи реалізації повноважень Антимонопольного комітету України.
6. Антимонопольний комітет України, його правовий статус.
7. Повноваження Антимонопольного комітету України та його посадових осіб.

8. Розгляд справ та заяв Антимонопольним комітетом України і оскарження його рішень.
9. Адміністративно-процесуальні засади діяльності Антимонопольного комітету України.
10. Відповідальність за порушення антимонопольного законодавства.
11. Контроль за створенням, реорганізацією (злиттям, приєднанням), ліквідацією суб'єктів господарювання.
12. Контроль за економічною концентрацією (Розрахунок показників).
13. Повноваження посадових осіб Антимонопольного комітету України.
14. Виникнення та історія формування законодавства у сфері регулювання конкурентних відносин.
15. Поняття та види порушень законодавства про захист економічної конкуренції.
16. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання.
17. Загальна характеристика конкурентного законодавства країн Європи.
18. Порядок визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку.
19. Антикартельне (антитрестівське) законодавство США.
20. Поняття та види зловживань монопольним становищем на ринку.
21. Загальні засади щодо одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на здійснення узгоджених дій.
22. Міжнародно-правовий захист економічної конкуренції.
23. Антиконтурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю.
24. Заява про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання та порядок її подання.
25. Поняття, ознаки та принципи економічної конкуренції.
26. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань.
27. Поняття та види монополії.
28. Відповідальність за вчинення узгоджених дій без дозволу органів Антимонопольного комітету України.
29. Правова основа діяльності та структура Антимонопольного комітету України.
30. Поняття та ознаки недобросовісної конкуренції.
31. Порушення, які вважаються проявами недобросовісної конкуренції.
32. Завдання та основні принципи діяльності Антимонопольного комітету України та його органів.
33. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію.
34. Види стягнень, що накладаються за здійснення недобросовісної конкуренції.
35. Система органів Антимонопольного комітету України.
36. Загальні засади відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
37. Неправомірне збирання, розкриття та використання комерційної таємниці як вид недобросовісної конкуренції.
38. Поняття концентрації суб'єктів господарювання. Учасники концентрації.
39. Захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту.
40. Методи регулювання діяльності суб'єктів природних монополій.

ТЕРМІНИ

1. *Антиконкурентні узгоджені дії* – узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

2. *Антимонопольне законодавство* – чинні на території держави нормативні правові акти, що містять положення щодо попередження, обмеження та припинення монополістичної діяльності.

3. *Антимонопольне регулювання* – окремий напрям державного регулювання економіки; найчастіше розглядають антимонопольне регулювання економіки або антимонопольне регулювання підприємницької діяльності, або антимонопольне регулювання товарного ринку; антимонопольне регулювання – це сукупність форм, методів, засобів та інструментів, що є у розпорядженні держави і які використовуються нею щодо регламентації, регулювання та контролю за діяльністю підприємців-монополістів з метою упередження небажаних процесів, захисту законних інтересів економічних суб'єктів й розвитку конкуренції.

4. *Антимонопольний контроль* – окремий вид державного контролю; як правило, розглядають антимонопольний контроль як державний контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

5. *Бар'єри виходу з ринку* – обставини, що перешкоджають (обмежують) суб'єктам господарювання, що діють на цьому ринку, покинути його з метою знайти на інших товарних ринках покупців (продавців) у зв'язку з труднощами реалізації того, у що був вкладений капітал.

6. *Бар'єри входу на ринок* – фактори об'єктивного чи суб'єктивного характеру, з огляду на які новим фірмам важко, а часом і неможливо почати свою справу в обраній галузі.

7. *Взаємозамінні товари (товари-субститути)* – товари, які оцінюються споживачами як замінники один одного за функціональним призначенням, споживчими якостями, ціною, експлуатаційними та іншими якісними характеристиками.

8. *«Відкат»* – вид хабара посадовій особі, коли відбувається «розподіл» бюджетних коштів, виділених на виконання певних програм між державними чиновниками та отримувачами цих коштів (найбільш поширені у сфері державних закупівель).

9. *Відповідальність за порушення конкурентно-антимонопольного законодавства* – передбачає застосування штрафів, примусового поділу суб'єктів господарювання, відшкодування завданої шкоди та інших заходів, що залежить від виду відповідальності.

10. *Демонізація* – комплекс економічних, правових та адміністративних заходів держави, спрямованих на обмеження і послаблення монополістичних тенденцій в економіці.

11. *Демонізація економіки* – здійснюваний державою комплекс заходів, у тому числі примусових, спрямованих на зниження рівня монополізації підприємницької діяльності.

12. *Демпінг* – ввезення на митну територію країни імпорту, товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

13. *Державне цінове регулювання* – вплив держави на ринкову ціну і процес ціноутворення суб'єктів господарювання з метою здійснення кон'юнктурної та структурної політики, обмеження інфляції, сприяння ефективної конкуренції, стимулювання виробництва, його модернізації, посилення конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення соціальної безпеки тощо.

14. *Економічна конкуренція (конкуренція)* – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість

вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

15. *Злиття* – спосіб об'єднання підприємств, у результаті якого з двох або більше первісно незалежних суб'єктів господарювання утворюється єдина економічна одиниця, в якій зосереджуються всі права й обов'язки об'єднаних підприємств.

16. *Зловживання монополюним (домінуючим) становищем* – дії або бездіяльність суб'єктів господарювання, що займають таке становище на ринку, які призвели або можуть призвести до обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання; ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

17. *Змова* – форма координації ринкової поведінки суб'єктів господарювання.

18. *Картель* – договірне об'єднання підприємств однієї галузі, які узгоджують між собою різноманітні сторони своєї комерційної діяльності, зокрема ціни, ринки збуту, обсяги виробництва і збуту, асортимент тощо з метою максимізації сукупного прибутку.

19. *Коефіцієнт ринкової концентрації (CRn)* – сума ринкових часток декількох найбільших фірм на ринку.

20. *Конкуренти* – суб'єкти господарювання (продавці або покупці), зміна обсягів виробництва (реалізації) або споживання кожного з яких призводить або може призвести до зміни часток на цьому ринку в інших суб'єктів господарювання.

21. *Конкурентне середовище* – сукупність організаційно-правових, інституційних, фінансово-економічних та інших умов і факторів, що визначають і впливають на розвиток підприємництва, змагальності на окремому ринку чи в економіці за найбільш вигідні умови діяльності і отримання прибутку.

22. *Конкурентні переваги* – позитивно значущі в якісному відношенні стратегії поведінки підприємства (суб'єкта господарювання), які за різними параметрами забезпечують йому ринкову перевагу над конкурентами.

23. *Монополізація* – досягнення суб'єктом господарювання монополюного (домінуючого) становища на товарному ринку, підтримання або посилення цього становища.

24. *Монополізм* – активні дії монополюних структур, спрямовані на реалізацію своїх переваг у процесі взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання.

25. *Монополістична конкуренція* виникає за умови збуту багатьма підприємствами (фірмами) подібної, але не ідентичної продукції.

26. *Монополія* (грец. «моно» – один і «поло» – продаю) – панування на ринку одного продавця, тобто, по суті, заперечення конкуренції.

27. *Моносонія* – тип ринкової структури, при якій існує монополія одного покупця товару, який забезпечує собі монополюний прибуток за рахунок втрати частини доходів продавців.

28. *Недобросовісна конкуренція* – будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

29. *Олігополія* (грец. «олігос» – декотрі і «поло» – продаю) – конкуренція між обмеженою кількістю продавців і покупців товару на ринку.

30. *Олігосонія* – тип ринкової структури, при якій існує невелика вузькоспеціалізована група покупців певного товару.

31. *Основні способи державного впливу на ринки природної монополії* – вдосконалення правил надання послуг суб'єктами природних монополій, створення ефективного прозорого механізму ціноутворення на відповідних ринках, удосконалення порядку ліцензування діяльності у сферах природних монополій та механізмів контролю за додержанням їхніми суб'єктами ліцензійних умов, перегляд правил приєднання до мереж, що належать суб'єктам природних монополій, щоб унеможливити нав'язування необґрунтованих вимог.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Державне антимонопольне регулювання : підручник / В.Д. Лагутін, Ю.І. Боровик, О.В. Вертелева та ін. ; за ред. В.Д. Лагутіна. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 480 с.
2. Корчак Н.М. Державне регулювання відносин конкуренції в Україні (господарсько-правовий аспект)» : монографія. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. 336 с.
3. Швидка Т. І. Антимонопольно-конкурентне право : навч. посіб. Харків : Право, 2021. 184 с.
4. Бакалінська О. О. Конкурентне право: навч. посібник. К.: Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2010. 388 с.
5. Тетарчук І.В. Антимонопольне конкурентне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2020. 174 с.
6. Герасименко А.Г. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки: монографія К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 600 с.
7. Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації / за ред. І. Г. Лук'яненко. К.: НаУКМА, 2017. 464 с.
8. Дахно І. І. Антимонопольне право: Курс лекцій. К. : Четверта хвиля, 1998. 350 с.
9. Журик Ю. В. Антимонопольно-конкурентне право. К.: Центр учбової літератури, 2011. 272 с.
10. Законодавство України про захист економічної конкуренції: юрид. зб. / Антимонопольний комітет України / О.О. Костусев (голова ред.кол.). 3-тє вид., розшир. й доп. К. : Фенікс, 2008. 496с.
11. Скордамалья Вінченцо, Саніахметова Н. О., Мельник С. Б. Конкурентне право ЄС: Навч. посібник / Програма Tacis Європейського Союзу в Україні ; Проект «Правничі студії в Україні: Київ та окремі регіони». К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. 239с.
12. Удалов Т. Г. Конкурентне право: Навч. посіб. К.: Школа, 2004. 496 с.

Додаткова література:

13. Захарченко С. В. Конкурентоспроможність України та її регіонів: міжнародний вимір: монографія. Вінниця: Консоль, 2016. 413 с.
14. Швидка Т. І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія. Харків : Право, 2020. 376 с.
15. Проект Загальнодержавної програми розвитку конкуренції в Україні на 2014-2024 рр. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48634.
16. Базилевич В.Д., Филюк Г.М. Природні монополії. К. : Знання, 2006. 367 с.
17. Арбузова Т.В. Економічні мотиви поведінки держави в сучасних умовах розвитку ринкової економіки України. Економіка та управління АПК: Зб. наук. праць / Білоцерків. нац. аграр. ун-т. Біла Церква, 2016. Вип. 1-2. С. 113–117.
18. Венгер В.В. Регулювання діяльності природних монополій: теорія і практика: монографія. К. : Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2007. 204 с.
19. Лагутін В.Д., Герасименко А.Г., Головка Л.С. Управління у сфері економічної конкуренції: навч. посіб. у 2 т. Т.1 / за ред. А.Г. Герасименко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 448 с.
20. Андросчук Г. О., Шкляр С. В. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції. Науково-практичне видання. К.: Юстініан, 2012. 472 с.

21. Науково-практичний коментар до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Науково-практичне видання / Г.О. Андрощук, Т. Б. Бондарев, Н. А. Іваницька, С. В. Шкляр. К.: ВД «Юридична газета», 2013. 176 с.
22. Конкурентне право України: навч. посіб. / О.О. Бакалінська, та ін.; за ред. В.С. Щербини. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 380 с.
23. Безух О.В. Теоретичні проблеми правового регулювання відносин економічної конкуренції. Монографія. К: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України. 2013. 270 с.
24. Корчак Н. До питання про предмет інституту антимонопольного регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 1. Сер. «Право». Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2002. С. 101–105.
25. Корчак Н. М. Співвідношення норм та оціночних понять в інституті антимонопольного регулювання: Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. 2004. № 3 (12). С. 32–36.
26. Корчак Н. М. Теоретико-правові засади антимонопольного регулювання: міжнародний та вітчизняний досвід. Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні та політичні науки. Спецвипуск / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К.-Дніпропетровськ, 2003. С. 418–421.
27. Бардац С.В., Баранюк Ю.Р. Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудиту. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 6. Частина 1. С. 34–37.
28. Гомоляко О. Формування публічної політики: теоретико-методологічні аспекти. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 4(39). С. 22-26
29. Павлюк Н.В. Формування нормативно-правової основи публічного управління в контексті децентралізації влади в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2017. 1(51). С. 1–8.
30. Пухкал О.Г. Модернізація державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні : монографія. Київ: Київ. ун-т, 2010. 287 с.
31. Розроблення публічної політики: практичний посібник / уклад. А.О. Чемерис. К.: ТОВ «Софія». 2011. 128 с.
32. Телешун С. Ситник С., Рейтерович І. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору. Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2012. Вип. 4. С. 185–196.
33. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т.П., 2017. 336 с.

Законодавчі та нормативні акти:

34. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
35. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
36. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
37. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.
38. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ // Відомості ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.

39. Про затвердження методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: розпорядження АМК України від 05.03.2002 р. № 49-Р (зареєстр. в МЮ України 1.05.2002р за № 317/6605). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-02#Text>.
40. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
41. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text>.
42. Правила розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджені розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 р. № 5 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-94#Text>.

Електронні ресурси:

43. Верховна Рада України : «Законодавство України». URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
44. Президент України : офіційний сайт. URL: www.president.gov.ua.
45. Кабінет Міністрів України : офіційний сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.
46. Антимонопольний комітет України : офіційний сайт. URL: <https://amcu.gov.ua/>.
47. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ	6
ПЛАНИ І ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	8
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	11
ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ	12
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ	13
ТЕРМІНИ	16
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	18

Навчальне видання

ДЕРЖАВНЕ АНТИМОНОПОЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи студентів
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Укладачі: Корчак Н.М., Козаченко Т.П.